

Екологічно відповідальне аграрне виробництво: чи реально це під час війни та післявоєнного відновлення?

Травень 23, 2023

Екологічна безпека є невід'ємною складовою сталого розвитку країни. Перед Україною як країною з високим рівнем аграрного виробництва, екологічна відповідальність у цій галузі є пріоритетною, втім, сповненою викликів. Ще до повномасштабного вторгнення РФ в Україну поставали виклики щодо збереження якості ґрунтів, води, повітря та біорізноманіття. Після 24 лютого 2022-го року, до вищезазначених викликів додалися ще і проблеми з екологією через пожежі, заміновані території та постійні обстріли сільських господарств, заводів хімічної промисловості.

Законодавство України передбачає значну кількість норм і законів, які регулюють екологічну безпеку, зокрема, закони про охорону та управління ґрунтами, управління твердими відходами, якість повітря та водних ресурсів, боротьбу зі шкідниками, біорізноманіття екосистем, використання та управління пестицидами, добривами та іншими агрохімікатами. Існують також і світові стандарти екологічної безпеки, які визначив Світовий Банк у своїх принципах екологічно та соціально відповідального аграрного виробництва. Порівнюючи українське законодавство із цими стандартами, підсвічується значний прогрес змісту законів, якого в Україні досягли останнім часом. Попри це, механізм забезпечення дотримання цього законодавства має один доволі суттєвий недолік: судові рішення на користь порушників. Державна екологічна інспекція, яка здійснює контроль за дотриманням законодавства, передає до суду зафіксовані під час перевірок на підприємствах порушення. Нажаль випадки, коли суд виносить рішення на користь порушника, і виробнича діяльність, що не відповідає нормам закона, продовжується, непоодинокі. Така ситуація спонукає до частих та систематичних порушень, що призводить до екологічної деградації та втрати вітчизняним аграрним сектором довіри міжнародних партнерів та клієнтів.

З позиції ведення господарства, більшість стандартів та вимог до продуктів та процесів призводять до підвищення виробничих витрат. Наочним прикладом є дешевші, але небезпечніші пестициди. Вважається, що ринок та економічна вигода – найкращі мотиватори для підприємств. Правда це чи ні для екологічно відповідального аграрного виробництва, перевірила команда KSE Агроцентру.

Починаючи з 24 лютого 2022-го року, українські агровиробники зіштовхнулися з новими викликами: пошкодження виробничих будівель та техніки, руйнування складських приміщень і як результат втрата врожаю, зростання цін на добрива, ЗЗР і дизельне паливо, пошкодження логістичних ланцюгів, а також блокада портів. Це все призвело до того, що багато виробників опинилися на межі банкрутства. Щоб мати можливість

надалі функціонувати та проводити посівну кампанію, виробникам необхідно було знайти нові джерела фінансування та заручитися державною підтримкою.

Одним з доступних і найбільш популярних джерел підтримки аграріїв є запущена у 2020-му році програма доступного кредитування "5-7-9". У межах цієї програми фермери отримують коротко-, середньо-, та довгострокові кредити для закупівлі пального, насіння, добрив або для інвестицій у нову техніку та елеватори. Із початком повномасштабного вторгнення програму [розширили](#): наразі виробники можуть взяти пільговий кредит для забезпечення посівної кампанії та підтримки господарства в найважчі місяці після початку агресії РФ. Як результат, за майже півтора роки воєнного стану [сільськогосподарським підприємствам](#) було видано кредитів на 33,3 млрд грн. За оцінками Міністерства аграрної політики та продовольства України, загальна вартість продукції, вирощеної сільгоспвиробниками учасниками програми "5-7-9" у 2022-му році сягнула 208 млрд грн:

- 15,6 млн т зерна (31,0% від виробництва);
- 1,2 млн т сої (34,2% від виробництва);
- 1,9 млн т ріпаку (майже 54% від виробництва);
- 3,3 млн т соняшнику (33,0% від виробництва).

Навесні 2023-го року було проведено опитування агровиробників, учасників програми "5-7-9" та тих хто за різних обставин не змогли скористатися програмою. Варто зазначити, що умови кредитної програми жодним чином не вимагають екологічно та соціально безпечного ведення бізнесу. Водночас, Світовий Банк, який є головним донором програми, користується шістьма основними принципами у своїх підходах до фінансування кредитних програм. Згідно з цими принципами, кредитна програма або отримувачі кредиту, мають сприяти екологічній та соціальній стійкості, уникати або мінімізувати негативний вплив на довкілля. Таким чином метою нашого дослідження було відповісти на питання, «Чи мотивує програма 5-7-9 до екологічно відповідального ставлення до навколишнього середовища?». Згідно даних дослідження, господарства, які отримали кредити:

- чіткіше та якісніше дотримуються актуальних норм використання та зберігання шкідливих матеріалів (мінеральних добрив, хімікатів та пестицидів): 50% отримувачів кредиту проти 38% інших агровиробників;

- мають вищий рівень використання технологічних карт (технологічні карти в сільському господарстві є важливим інструментом для планування, прийняття інформованих рішень та дозволяють оптимізувати сільськогосподарську діяльність): 70% проти 56%;
- більшість з них проводять аналіз ґрунту для визначення потреб у використанні добрив перед початком посівної: 74% проти 39%;
- частіше ведуть облік води, опалення та електроенергії в домогосподарстві: 69% проти 40%;

Згідно аналізу, економічна вигода суттєво мотивує аграрних виробників в Україні слідкувати за дотриманням екологічних стандартів, особливо у використанні та зберіганні шкідливих матеріалів.

Повномасштабна військова агресія РФ створила нову реальність для економіки України та її аграрного сектору: високі виробничі витрати та ризики виробництва, заміновані та забруднені землі, випалені ліси, зруйновані дамби, пошкоджені логістичні ланцюги, зменшений попит на внутрішніх ринках. Через важкі умови господарювання потреба у доступі до різних джерел фінансування значно зростає. Вона залишиться високою і після закінчення війни, адже потрібно буде відновлювати втрачені виробничі потужності та розмінувати земельні ділянки.

У період післявоєнної відбудови, програми, що стимулюють відповідальне ставлення до навколишнього середовища та пропонують економічну вигоду, матимуть значний потенціал. З одного боку, вони дають змогу українській аграрній продукції залишатись конкурентною, а з іншої – спонукають дотримуватись вимог відповідального аграрного виробництва. У перспективі, такі інструменти також дозволять швидше адаптуватись до норм аграрного виробництва у ЄС.

Співавтори: Іван Колодяжний, експерт з аграрної економіки KSE Агроцентру, Марія Богонос, керівниця KSE Агроцентру, Анна Мислицька, дослідниця KSE Агроцентру